

Шатманова Н.А.

ЫСЫК-КӨЛ ОБЛУСУНДА КЕЛЕЧЕКТЕ ТУРИСТТИК КЛАСТЕРДИ
ӨНҮКТҮРҮҮНҮН ЖОЛДОРУ

Шатманова Н.А.

ПУТИ РАЗВИТИЯ ТУРИСТИЧЕСКОГО КЛАСТЕРА В ИССЫК-КУЛЬСКОЙ
ОБЛАСТИ В БУДУЩЕМ

N.A. Shatmanova

THE DEVELOPMENT OF THE TOURISM CLUSTER IN THE ISSYK-KUL
REGION IN THE FUTURE

УДК: 338.48

Туризм бизнесинин өнүгүү тенденциясын иликтөө жана туризм комплексин аймактык жана тармактык жактан кластерлик калыптандыруу. Ысык-көл облусунда туризм комплексинин кластерлик ыкмада өнүктүрүү жолдору.

Негизги сөздөр: туризм комплекси, кластер, өнүгүү тенденциясы, туристтик коопсуздук.

В статье анализированы формирование региональных кластеров и тенденция развитие туристического бизнеса. Усовершенствованы методы кластера туристических комплексов в Ысык-кульском области.

Ключевые слова: туристический комплекс, кластер, тенденция развития, туристическая безопасность.

The article analyzes the formation of regional clusters and the development trend of tourism business. Improved cluster methods of tourist complexes Issyk-kul.

Key words: tourist complex, cluster, trend, tourist safety.

Акыркы мезгилде убакыт улам илгелиреген сайын дүйнөлүк деңгээлде ааламадашуу процессинин күчөшүнөн улам айрым аймактардын ыкчам өнүгүшү менен региондун жана өлкөнүн экономикасынын атаандаштык жөндөмдүүлүгүн жогорулатуунун уңгусуна айланууда. Ушундай прогрессивдүү ыкмалардын бири кластер экендиги талашсыз.

Эл аралык бай тажрыйба көрсөткөндөй кластерлик ыкманы туризм секторлорунун бардыгына колдонууга болот. Ушундай экендигин туризмге жүргүзүлүп жаткан практикалык иштер толук ырастайт. Эгерде, тигил же бул мейманканага чет өлкөдөн келген туристтерди арбын жайгаштыруу аркылуу эле тейлөө ишинин сапатын жогорулатууга, тийиштүү деңгээлге көтөрүүгө мүмкүн эмес. Ийгиликке жетүү үчүн келген туристтерге сунушталган тейлөөнүн тиешелүү түрлөрү, сапаты жагынан эл аралык талапка, стандартка дал келиши башкы маселе. Тагыраак айтканда, турист келип түшкөн аэропорттогу же автобекеттеги, таксисттердин, дүкөндөрдөгү, кафе, ресторандардагы, курорт, санаторийлердеги, табигый кооз жерлердеги, тарыхый эстеликтердеги тейлөө ойдогудай, өтө кылдат уюштурулушу зарыл. Мындан тышкаары фирмалардын ишин, чет өлкөдөн келген туристтердин жөнгө салып туруучу тышкы иштер министрлиги салык

кызматы сыяктуу мекеме уюмдардын дагы олуттуу мааниси бар.

Мындай алып караганда мейманканалардын келген туристтерге тейлөө көрсөткөн фирмалардын, мекемелердин ишинин сапатын көзөмөлгө ала албайт. Бирок, ошол эле фирмалар туристтерди арбын тартуу, киреше алуу үчүн мейманкана сыяктуу мекемелер менен биргелеше алака түзүп, тейлөө сапатын жакшыртууга аргасыз болот. Ушундай муктаждыктын негизинде кластердин уңгусу калыптана баштайт. Акырындык менен кластер туризм туристтик фирмаларга адистерди даярдоочу окуу жайларын дагы өзүнө тартат. Ушундай жагдайлардан кийин кластер алкагына кирген ар мекеме, ишканалар өз алдынча эле натыйжалуулукту беттеген, биргелешкен натыйжалуулугунун нугунда аракет кыла баштайт.

Туристтик кластерди түзүүнүн максаты- белгилүү бир аймактын туристтик базар алкагында атаандаштык жөндөмдүүлүгүн синереттик натыйжасынын эсебинен жогорулатуу, анын ичинен натыйжалуулугун арттыруу, инновация процессин ылдамдатуу, жаңы, келечектүү багыттарын аныктоо болуп эсептелет.

Туризм комплексинде кластер ыкмасын калыптандыруунун максаттарына төмөнкүлөр кирет:

- нормативдик укуктук базаны талапка ылайык жакшыртуу; эмгек капиталынын квалификациясын үзгүлтүксүз жогорулатуу;

- жергиликтүү жана инвестицияны тартууга тиешелүү, ыңгайлуу шарттарды түзүү; экономиканын бул секторуна керектелүүчү технологияны жетиштүү өлчөмдө колдонуу жана учур талабын эске алуу менен жакшыртуу;

- жаратылыш рекреация ресурстарын сарамжалдуу пайдаланууга жана тарыхый маданий эстеликтерди көздүн карегиндей сактоого жетишүү.

Туризм кластеринин картасы туризм индустриясынын өндүрүштүк тейлөө процессине түздөн түз жана кыйыр түрүндө катышкандарды, алардын ич ара байланышынын туруктуулугун, өнүгүү деңгээлин даана көрсөтөт. Бул өз кезегинде кластердин тулкусу, көмөкчү чөйрө жана кластер ресурстары сыяктуу үч бирдиктүү бөлүктөн куралат.

Туризм кластеринин өзөгү тейлөө көрсөтүүгө түздөн түз чегерилген фирмалар жана мекемелер,

тагыраак айтканда туристтерди анын ичинде чет өлкөлүк туристтерди тартуу, тейлөөнү уюштуруучу туристтик агентчиликтер. Булар тейлөө көрсөтүүчү иштердин ичинен мейманканалар, пансионаттар, транспорт комплекси ж.б туризм бизнесинин ишинин илгерилишине келечектеги өнүгүшүнө олуттуу таасирин тийгизет. Туристтик каттам (маршрут) программасын даярдоо жогоруда көрсөтүлгөн тейлөө элементтеринин көпчүлүгү эске алынат. Келген туристтерди кабыл алган жай турситтик кластердин эң орчундуу бөлүгүн ээлейт. Анткени ар бир келген чет өлкөлүк меймандын келген жеринде көздөгөн максатына жетсе, ой тилеги ишке ашып, ыраазы болуп кетсе, анда кабыл алган мамлекеттин зоболосун эле артырбастан, туристтердин андан ары дагы арбын келишине өбөлгө түзөт. Мындай беделди көтөрүүгө таасирин тийгизүүчү жагдайды дайыма көзөмөлгө алып талбаган иш жасоо учур талабы болууда. Базар экономикасынын, туризм бизнесинин талабы ушундай. Анткени келген меймандар туристтик кластердин эң орчундуу бөлүгү экендиги маалым. Ушундан улам кардарчылардын каалоо тилегин эске алуу менен айрым учурда туристтик кластердик картанын элементтерине түзөтүү киргизилет.

Туристтик тейлөө ишине кыйыр түрүндө ресторандар, туристтердин коопсуздугун камсыз кылуучу мекемелер катышат. Туристтик кластерди өнүктүрүүнүн дагы бир олуттуу факторлордун бири мамлекеттик сектор болуп эсептелет. Бул сектор окуу жайлары аркылуу туристтик кластерге адистерди даярдоого көмөк көрсөтөт. Туроператорлордун ассоциациясы, ошондой эле мейманканалар жана ресторандар туризмди өнүктүрүүгө байланыштуу айрым маселелерди чечүүгө өз багыттары боюнча иш жүргүзүп турат.

Атаандаштыктын күчөшү жергиликтүү базардын маанисин эле жогорулатпастан, айрым фирмалардын айрымдарынын эл аралык базар алкагына кирүүгө, өз ордун табууга түрткү берет. Республикадагы иштеп жаткан туристтик фирмалардын ортосунда олуттуу атаандаштык азырынча калыптана элек. Туроператорлордун басымдуусу чакан, айрымдары мезгилге жараша иштейт.

Кыргызстанда туристтик кластерлерди калыптандырууга жана өнүктүрүүгө таасирин тийгизүүчү факторлордун санын эле эсепке албастан, эң алды менен алардын инновациялык процесске аралашуучу сапаттык жактан ич ара байланышын ар тараптан, так аныктоо өтө маанилүү орунду ээлейт. Иликтөө көрсөткөндөй ромбанын концепциясына ылайык кластерди түзүүгө көп факторлор таасирин тийгизет. Булар өз кезегинде атаандаштык жөндөмдүүлүктү жогорулатуу максатында мүмкүн болгон каражаттарды, ыкмаларды пайдаланат.

Өлкөдө, анын ичинде Ысык-Көл курорт-рекреация районунда, туристтик кластерлердин программасынын долбоорун төмөнкүдөй 5 баскычтын негизин-

де иш алып баруу методикалык жактан туура экендиги бышыкталды:

- кластерлик жумушчу топту аныктоо;
- стратегиялык планын иштеп чыгуу;
- кластерге тиешелүү маселелерди комплекстүү чечүү;
- региондо калыптануучу кластерлик демилгелерди ишке ашыруу жана колдонуу;
- кластерлик программаны даярдоочу жана андан ары карай улоочу жумушчу тобун уюштуруу.

Алар өздөрүнүн курамачаларын даярдоо менен эле алектенбестен, ресурстардын өндүрүштүк процесстери боюнча дагы иштөөгө аргасыз болот. Мындан тышкары Компаниялар региондун инфраструктурасын түзүүдөн тышкары дагы өздөрүнүн окуу борборлорун, дагы башка өндүрүштүк, өндүрүштүк эмес негизги процесстерди тейлөөгө чегерилет. Буларга негизинен тематик сейил бактарды, көңүл ачуучу, спорттук жайларды, мейманканаларды ж.б. кирет.

Кластерди уюштурууга чет өлкөлүк компанияларды дагы тартуу тажрыйбасы кеңири таралган. Мындай ыкма аркылуу кластердин тышкы байланышын кеңейтүүгө, туристтердин келишин арбытууга, кошумча инвестиция тартууга жана жергиликтүү калкты иш менен камсыз кылууга шарт түзүлөт.

Кыргызстанда туризм бизнеси аймактардын жаратылыш-рекреация ресурстарынын, тарыхый, маданий инфраструктура факторлорунун таасиринен улам өнүгүп жатат. Бул төмөндөгүдөй себептерге тыгыз байланыштуу:

- туристтик-рекреация ресурстарынын республика боюнча кылкасыз таралышы жана алардын айрым региондордо арбын топтолушу;
- өлкө аймагында калыптанган транспорттук, маалымат-коммуникациялык потенциалдын жайгашуусунун бирдей эместиги;
- калыптанган инфраструктура комплексинин экономикасы дурус өнүккөн айрым облустардан жана шаарлардан орун алышы.

Экономикалык жактан өнүккөн өлкөлөрдүн тажрыйбасына ылайык туризм кластеринин калыптанышы бир шаардан тартып мамлекеттин аянтын толук ээлеши ыктымал. Бирок, кластерди өлкөнүн аймагында толук өнүктүрүү анчалык натыйжа бербейт. Туристтик-рекреациялык ресурстардын басымдуусу тигил же бул региондун чегинде орун алат.

Туристтик кластерди даярдоонун эң башында анын негизги курамын аныктоо өтө маанилүү. Кластердин тикелей курамына туризм менен алектенген фирмалар жана туризмге тиешелүү башкаруу органдары кирет. Ал эми түз (горизонтальный) курамал мейманкана бизнесин, коомдук тамактануу жайларын, транспорт жана коммуникация комплекстери сыяктуу тейлөө комплекстерин камтыйт. Түз курамына туризм бизнесинин адистештирилишине карата дагы айрым тейлөө чөйрөсү чегерилиши ыктымал.

Мамлекеттин колдоосу менен туристтик кластерди түзүүдө эң алдыда чет элдик, ошондой эле

ички туристтерди тейлеген турфирмаларды колдоо, ошолорго тиешелүү шарт түзүү, инфраструктураны талапка ылайык келгидей деңгээлге жектирүү туристердин коопсуздугун камсыз кылуу, инвестиция жаатын жардам берүү өтө олуттуу маселенин бири болуп эсептелет. Анткени, туристтик кластерди туура, талапка ылайык, натыйжа чыга турган деңгээлде калыптандыруу үчүн мыкты инфраструктуранын болушу эң башкы фактордун катарынан орун алат. Ушундан улам туризм бизнесин өнүктүрүүгө тыгыз байланышкан инфраструктураны калыптандырууга өзгөчө көңүл бөлүү, инвестициянын басымдуу бөлүгүн жумшоо кластерди өнүктүрүүнүн башатына айланат.

Адабияттар:

1. Алмакүчүков К.М. (2006) Маркетинговое Коммуникации в Туризме: инновационный инструмент продвижения регионального туристского продукта (на примере курорта Иссык-куль). Бишкек.
2. Алымкулов Д.А. (2005) Природные богатства Кыргызстана и использование их в лечебно-оздоровительно туристических целях. Бишкек.
3. Атышев К.А. (1996) Кыргызстандын туризм географиясы. Бишкек.
4. Атышов К., Чонтоев Д.Т. Природно-рекреационные ресурсы Кыргызстана и проблемы их рационального использования. Бишкек, 2012.
5. Башкова О.Р. (2008) Перспективы развития историко-культурного туризма в Кыргызстане (Ысык-Кульская область). Вестник КРСУ, 8 (7), 12-16.
6. Бегалиева А.С. (2011) Историко-культурное наследие в туризме Кыргызской Республики. Бишкек.

Рецензент: д.э.н., профессор Джумабаев К.Дж.